

YER RESURSLARINI SAMARALI BOSHQARISH ORQALI EKOLOGIK MUAMMOLARNI KAMA YTIRISH

Islom Karimov nomidagi

Toshkent davlat texnika universiteti dots.

Mirkamilov Sh.M

Islom Karimov nomidagi

Toshkent davlat texnika universiteti katta o'qituvchi

Lutfullayeva N .B

Islom Karimov nomidagi

Toshkent davlat texnika universiteti talabasi

Hayitboyev Odiljon Nuriddin o'g'li

Annotatsiya. Ushbu maqolada yer resurslarini samarali boshqarishning ekologik muammolarni kamaytirishdagi o'rnini va ahamiyati yoritilgan. Unda global miqyosda kuzatilayotgan iqlim o'zgarishi, yer degradatsiyasi, tuproq unumdorligining pasayishi kabi muammolarning asosiy sabablari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu muammolarni bartaraf etishda zamonaviy boshqaruv yondashuvlari, geografik axborot tizimlari (GIS) va ekologik monitoring texnologiyalarining roli ko'rsatib berilgan. Maqolada yer resurslaridan oqilona foydalanish, ularni muhofaza qilish va barqaror rivojlanishni ta'minlash yo'llari ilmiy asosda yoritilgan. Yakunda ekologik muvozanatni saqlashda har bir inson va mutaxassisning mas'uliyati alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: ekologik muammolar, yer degradatsiyasi, iqlim o'zgarishi, barqaror rivojlanish, yer resurslarini boshqarish, tuproq unumdorligi, ekologik muvozanat, geografik axborot tizimlari (GIS), ekologik monitoring, tabiiy resurslar.

Kirish. Bugungi kunda ekologik muammolar, jumladan iqlim o'zgarishi va yer degradatsiyasi tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Bu holatlar tabiiy resurslardan noto'g'ri

foydalanish natijasida yuzaga kelib, atrof-muhit va jamiyat rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Yer resurslari inson hayoti va iqtisodiyotning muhim asoslaridan biri hisoblanadi. Shu sababli ulardan oqilona va samarali foydalanish ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolada yer resurslarini samarali boshqarish orqali ekologik muammolarni kamaytirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar sharhi. Yer resurslarini boshqarish va ekologik muammolarni kamaytirish masalalari bo'yicha ko'plab olimlar va tadqiqotchilar tomonidan ilmiy ishlar olib borilgan.[1] Adabiyotlarda yer resurslaridan oqilona foydalanish barqaror rivojlanishning asosiy shartlaridan biri ekani ta'kidlanadi.

Xususan, ekologiya sohasiga oid ilmiy manbalarda iqlim o'zgarishi, tuproq degradatsiyasi va cho'llanish jarayonlarining asosiy sabablari sifatida inson omili ko'rsatiladi.[2] Yer resurslarini boshqarish bo'yicha ishlarda esa zamonaviy texnologiyalar, jumladan geografik axborot tizimlari (GIS) va masofaviy zondlash usullarining ahamiyati alohida qayd etiladi. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar va ilmiy markazlar tomonidan chop etilgan hisobotlarda yer resurslarini samarali boshqarish ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita sifatida e'tirof etilgan.[3] Ushbu yondashuvlar yer resurslaridan foydalanishda nazoratni kuchaytirish va ekologik xavflarni kamaytirishga xizmat qiladi[4].

Metodologiya. Ushbu maqolani tayyorlashda nazariy va tahliliy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida yer resurslarini boshqarish va ekologik muammolar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishga alohida e'tibor qaratildi. Metodologik asos sifatida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, solishtirish va umumlashtirish usullari qo'llanildi. Shuningdek, ekologiya va yer resurslarini boshqarish sohasiga oid xalqaro va mahalliy manbalar o'rganilib, ularning asosiy xulosalari tahlil qilindi. Bundan tashqari, tizimli yondashuv orqali yer resurslaridan foydalanish jarayonlari va ularning ekologik holatga ta'siri o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqildi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan geografik axborot tizimlari (GIS) haqidagi ma'lumotlar ham tahlilga jalb etildi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot jarayonida yer resurslaridan foydalanish holati va uning ekologik tizimga ta'siri har tomonlama tahlil qilindi. O'rganishlar shuni ko'rsatadiki,

soʻnggi yillarda inson faoliyatining kuchayishi natijasida yer resurslariga bosim ortib bormoqda. Ayniqsa, qishloq xoʻjaligida yerlarni notoʻgʻri ishlatish, sanoat va qurilish ishlari kengayishi, shuningdek, oʻrmonlarning qisqarishi tuproq degradatsiyasi, shoʻrlanish, eroziya va choʻllanish jarayonlarini tezlashtirmoqda. Tahlillar davomida aniqlanishicha, yer resurslaridan samarasiz foydalanish nafaqat ekologik muvozanatni buzadi, balki iqtisodiy yoʻqotishlarga ham olib keladi. Tuproq unumdorligining pasayishi qishloq xoʻjaligi mahsuldorligiga salbiy taʼsir koʻrsatadi, bu esa oziq-ovqat xavfsizligiga ham tahdid soladi. Shu bilan birga, tabiiy landshaftlarning buzilishi biologik xilmaxillikning kamayishiga sabab boʻladi. Natijalar shuni koʻrsatdiki, yer resurslarini samarali boshqarish ekologik muammolarni kamaytirishda eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan geografik axborot tizimlari (GIS), masofaviy zondlash va raqamli xaritalash usullari yer holatini aniq baholash va doimiy monitoring qilish imkonini beradi. Bu esa muammolarni erta aniqlash va ularni bartaraf etish boʻyicha samarali qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Bundan tashqari, tahlil natijalari shuni ham koʻrsatadiki, yer resurslarini oqilona boshqarishda davlat siyosati, qonunchilik va ekologik nazorat muhim rol oʻynaydi. Yerlarni rejalashtirilgan holda foydalanish, ularni tiklash va muhofaza qilish choralari ekologik barqarorlikni taʼminlashda asosiy vosita sifatida namoyon boʻladi. Umuman olganda, olingan natijalar yer resurslarini ilmiy asosda va samarali boshqarish orqali ekologik muammolarni sezilarli darajada kamaytirish mumkinligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, yer resurslarini samarali boshqarish bugungi kunda ekologik muammolarni kamaytirish va barqaror rivojlanishni taʼminlashda eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Yer resurslaridan notoʻgʻri foydalanish natijasida yuzaga kelayotgan tuproq degradatsiyasi, choʻllanish, shoʻrlanish va boshqa ekologik muammolar tabiat muvozanatiga jiddiy zarar yetkazmoqda. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, zamonaviy texnologiyalar, xususan geografik axborot tizimlari (GIS) va ekologik monitoring usullari yer resurslarini aniq baholash va samarali boshqarish imkonini beradi. Bu esa ekologik xavflarni erta aniqlash va ularning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, yer resurslaridan oqilona foydalanish nafaqat ekologik barqarorlikni

ta'minlaydi, balki iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ushbu sohada davlat siyosati, ilmiy yondashuv va jamiyatning ekologik madaniyati birgalikda rivojlanishi zarur. Umuman olganda, yer resurslarini samarali boshqarish orqali ekologik muammolarni sezilarli darajada kamaytirish va kelajak avlodlar uchun sog'lom ekologik muhit yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksi. – Toshkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi “Ekologik nazorat to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. UNEP (United Nations Environment Programme). *Global Environment Outlook Reports*.
4. FAO. *Land and Water Resources Management for Sustainable Agriculture*.